

Sygn. akt I Ca 307/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 grudnia 2013 r.

Sąd Okręgowy w Elblągu I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący SSO Arkadiusz Kuta

Sędziowie SO Teresa Zawistowska

SO Dorota Twardowska (spr.)

Protokolant: st. sekr. sąd. Danuta Gołębiowska

po rozpoznaniu w dniu 27 listopada 2013 r. w Elblągu

na rozprawie

sprawy z powództwa J. K.

przeciwko (...)w W.

o ustalenie

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Rejonowego w Elblągu

z dnia 28 sierpnia 2013 r. sygn. akt I C 223/13

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Elblągu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego.

Sygn. akt I Ca 307/13

UZASADNIENIE

Powódka J. K. w pozwie wniesionym przeciwko (...)w W. pierwotnie domagała się ustalenia, iż strony łączą stosunek najmu lokalu mieszkalnego położonego w E. przy ul. (...)w E.. W uzasadnieniu pozwu powódka wskazała, że jest byłą żoną zmarłego żołnierza zawodowego M. K. (1), który w trakcie małżeństwa, na podstawie decyzji przydziału osobnej kwatery stałej nr (...)otrzymał lokal mieszkalny położony w E. przy ul. (...). Powódka podała, że w jej małżeństwie panował ustrój ustawowej wspólności majątkowej, a przydział kwatery stałej stał się prawem stanowiącym składnik wspólnego majątku. Mimo rozwodu, M. K. (1) i J. K. nie dokonali podziału majątku. Powódka wskazała, że (...) wezwała ją do opróżnienia przedmiotowego lokalu, podnosząc, że nie ma ona tytułu prawnego do zajmowania lokalu, przez co zasadne było wystąpienie z niniejszym powództwem do Sądu.

W toku procesu powódka zmodyfikowała żądanie pozwu i po zmianie domagała się ustalenia, że powódka ma uprawnienie do kwatery stałej w postaci lokalu mieszkalnego przy ul. (...), w uzasadnieniu wskazując, że uprawnienie to stanowiło składnik majątku wspólnego małżonków J. i M. K. (1) i mimo rozwodu czy śmierci, wbrew stanowiskowi strony pozwanej, trwa nadal.

Pozwana (...)w W.wniosła o oddalenie powództwa, wskazując, że decyzja, na mocy której przydzielono lokal żołnierzowi zawodowemu, została skierowana wyłącznie do wymienionego M. K. (1), zaś małżonka była jedynie uwzględniona przy ustalaniu powierzchni mieszkalnej kwatery, podobnie jak i inne osoby – pasierb i córka. Z chwilą wydania decyzji pomiędzy stronami nie powstał jakikolwiek stosunek cywilnoprawny, zajmowanie kwatery miało jedynie charakter stosunku administracyjnoprawnego związanego ze stosunkiem zawodowej służby wojskowej byłego małżonka powódki. Pozwana wskazała, że tego rodzaju stosunek nie rozciąga się na małżonka żołnierza pozostającego z takim żołnierzem we wspólnym gospodarstwie domowym oraz podkreśliła, iż przydział osobnej kwatery stałej przysługiwał wyłącznie M. K. (1), a fakt wymienienia małżonka w decyzji przydziałowej oraz fakt zamieszkiwania w kwaterze do momentu rozvodu nie powodował wejścia rozwiedzionego małżonka w prawa osoby, której przydzielono kwaterę stałą. Ponadto wskazała, że prawo to jest prawem niezbywalnym w rozumieniu art. 33 pkt. 6 k.r. i o. Ustawa z 1995 roku o zakwaterowaniu nie przewidywała przeniesienia tego prawa, tym samym prawo to skonstruowane zostało jako prawo niezbywalne, a co za tym idzie może przysługiwać wyłącznie jednej osobie – żołnierzowi zawodowemu, zaś ewentualne prawo do współzamieszkiwania jest konsekwencją istniejącego stosunku administracyjnoprawnego pomiędzy żołnierzem a (...).

Wyrokiem z dnia 28 sierpnia 2013 r. Sąd Rejonowy w Elblągu ustalił, że powódka J. K. jest uprawniona do zajmowania kwatery stałej stanowiącej lokal mieszkalny położony w E. przy ulicy (...), przyznanej na podstawie decyzji nr (...)z dnia 15 marca 1988 r. oraz zasądził od pozwanego określonego jako „Skarb Państwa – (...) w W.” na rzecz powódki kwotę 290 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Rozstrzygnięcie było wynikiem następujących ustaleń faktycznych i oceny prawnej dokonanej przez Sąd pierwszej instancji:

Sąd Rejonowy ustalił, że powódka J. K. w dniu 30 marca 1986 roku zawarła związek małżeński z M. K. (1), małżonkowie nie zawierali umów małżeńskich majątkowych. M. K. (1) był zawodowym żołnierzem. W dniu 15 marca 1988 roku na podstawie decyzji przydziału osobnej kwatery stałej nr (...)M. K. (1)(...)przydzieliła osobną kwaterę stałą przy ul. (...)w E. o łącznej powierzchni 59,12 m². W decyzji przy ustalaniu powierzchni mieszkalnej uwzględniono żonę J. K., córkę oraz pasierba. Małżonkowie nieprzerwanie zajmowali przydzielony lokal do 2002 roku. W styczniu 2002 roku małżonkowie rozwiedli się, w tym czasie M. K. (1) nie był czynny zawodowo, przebywał na rencie. W 2002 roku na podstawie orzeczenia sądu Marek K. został osadzony w zakładzie karnym, w którym przebywał 3 i pół roku. Po opuszczeniu zakładu karnego przez kilka miesięcy zamieszkiwał wspólnie z rodziną w lokalu przy ul. (...), po czym wyprowadził się na stałe. Od około 2007 roku M. K. (1) nie mieszkał w przedmiotowym lokalu. W 2012 roku M. K. (1) złożył wniosek o wykupienie lokalu od (...), w tym samym roku zmarł. Od 2002 roku opłaty związane z lokalem uiszczala powódka, a od listopada 2012 roku opłaca (...)odszkodowanie w wysokości 150 % wymiaru opłat. Małżonkowie nie dokonali podziału majątku wspólnego.

Pismem z dnia 23 października 2012 roku (...) Oddział (...)w O. wezwał J. K. oraz inne osoby zamieszkujące lokal do jego opróżnienia w terminie 30 dni od otrzymania wezwania. J. K. wspólnie z rodziną nadal zamieszkuje w lokalu, nie posiada innego lokalu.

Sąd wskazał, że powyższe okoliczności były bezsporne a ich podstawę stanowiły niekwestionowane dokumenty złożone do akt sprawy.

Jako przedmiot sporu określono żądanie przez powódkę J. K. ustalenia, że jest uprawniona do zajmowania kwatery stałej położonej w E. przy ul. (...)przyznanej na podstawie decyzji nr (...) z dnia 15 marca 1988 roku. Wskazano, że żądanie to opierało się na treści przepisu art. 189 k.p.c. i dotyczyło ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy powód ma w tym interes prawny, a ten wyraża się w usunięciu niepewności stanu prawnego.

Zdaniem Sądu Rejonowego powódka miała interes prawny w żądaniu ustalenia, że jest uprawniona do zajmowania kwatery stałej przydzielonej na podstawie decyzji z dnia 15 marca 1988 roku, bowiem interes prawny w rozumieniu

przepisu art. 189 k.p.c. nie zachodzi tylko w sytuacji gdy osoba zainteresowana może w innej drodze osiągnąć w pełni ochronę swych praw, których dążeniem do ochrony uzasadnia swój interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie a powódka – zdaniem tego Sądu – nie miała innej możliwości wykazania swojego prawa, aniżeli wytoczenie powództwa z art. 189 k.p.c.

Oceniając ustalony w przedstawiony powyżej sposób stan faktyczny Sąd Rejonowy stwierdził, że z dokumentów złożonych w postępowaniu wynika, że M. K. (1) jako zawodowy żołnierz otrzymał przydział przedmiotowej kwatery stałej pod rządami przepisów ustawy z dnia 20 maja 1976 roku o zakwaterowaniu sił zbrojnych (dalej u.z.s.z.), której art. 8 ust. 1 przewidywał, że kwatery taka jest przeznaczona na zakwaterowanie stałe żołnierza zawodowego i jego rodziny i zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy przy ustalaniu powierzchni kwatery przysługującej żołnierzowi uwzględniano się między innymi jego stan rodzinny. Podobne regulacje zawierał art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 22 czerwca 1995 roku o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (dalej u.z.S.Z.R.P) w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą nowelizacyjną z 2004 roku oraz art. 26 ust. 2 pkt. 1, zgodnie z którym członkiem rodziny żołnierza służby stałej, którego uwzględnia się przy ustalaniu przysługującej powierzchni użytkowej jest między innymi małżonek. W ocenie Sądu pierwszej instancji nie ulega zatem wątpliwości, że przydzielana żołnierzowi kwatery stała miała zaspokajać potrzeby rodziny żołnierza. Wskazano, że na gruncie obu tych ustaw w doktrynie i orzecznictwie Sądu Najwyższego stwierdzono, że przydział kwatery stałej jest prawem podmiotowym żołnierza zawodowego oraz że podmiotem tego prawa jest również współmałżonek żołnierza, a w konsekwencji prawo do korzystania z takiej kwatery stanowi składnik majątku wspólnego małżonków (tu powołano uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2006 roku III CZP 131/06, OSNC 2007/10/152 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2009 roku III CZP 96/09 nie publikowane).

Za chwilą miarodajną dla oceny, co wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków, uznano z jednej strony stan prawny obowiązujący w dacie nabycia przedmiotu w czasie trwania małżeństwa, a z drugiej strony stan prawny obowiązujący w dniu uprawomocnienia się wyroku rozwodowego, wskazując, że oceny tej w niniejszej sprawie należy dokonać według stanu prawnego obowiązującego w marcu 1988 roku (data przydziału kwatery) i styczniu 2002 roku (data rozwodu).

Wobec tego uznano, że przepisy art. 8 ust. 1 i art. 9 ust. 2 u.z.s.z. przesądzały o tym, że kwaterę przydzielano dla zaspokojenia potrzeb rodziny żołnierza zawodowego, zaś art. 18 ust. 1 i 2 tej ustawy regulował uprawnienia żołnierza i jego byłego współmałżonka do kwatery po rozwodzie, przyznając byłemu współmałżonkowi prawo do zamiennego lokalu mieszkalnego. Prawo do zajmowania kwatery przysługiwało zatem zarówno żołnierzowi, jak i jego małżonkowi, również po rozwodzie do czasu przydzielenia byłemu małżonkowi lokalu zamiennego. Także na gruncie przepisów u.z.S.Z.R.P., prawo do zamieszkiwania w kwaterze stałej przysługiwało żołnierzowi i współmałżonkowi, który zachowywał je również po rozwodzie, co potwierdza art. 23 ust. 1 ustawy nowelizacyjnej z 2004 roku stanowiący, że osoby, którym do dnia wejścia w życie ustawy przydzielono osobną kwaterę stałą zachowują nabyte do tego dnia uprawnienia na czas zajmowania tej kwatery, przy czym przez użyte w tym przepisie określenie „osoby” należy rozumieć wszystkie osoby brane pod uwagę przy przydziale kwatery, a więc także małżonka żołnierza (art. 26 ust. 2 u.z.S.Z.R.P.).

Stwierdzono dalej, że pod rządem art. 28 u.z.S.Z.R.P. stan powstały w wyniku orzeczenia rozwodu można określić jako współuprawnienie do używania lokalu niebędące jednak najmem ani żadnym innym stosunkiem prawnym zobowiązaniowym, a tym bardziej prawem rzeczowym. Przepisy art. 28 ust. 3 – 5 limitowały zakres pomocy, której mogli oczekiwać od Agencji rozwiedzeni małżonkowie, rozwiązanie problemu wspólnego zamieszkiwania w znacznej mierze należało do nich, pozostawało jednak bez wpływu na stosunek łączący strony w niniejszej sprawie w zakresie korzystania z lokalu będącego kwaterą w rozumieniu przepisów ustawy o zakwaterowaniu sił zbrojnych.

Rozważając dalej, czy prawo do kwatery stałej przydzielonej żołnierzowi zawodowemu w czasie trwania małżeństwa wchodzi do majątku wspólnego, stwierdzono, że żaden z przepisów powołanych ustaw nie przesądza wprost tej kwestii, zatem zastosowanie znajdują tu ogólne zasady przewidziane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym dotyczące przynależności prawa do majątku wspólnego lub osobistego (odrębnego). Za zasadniczą kwestię uznano ustalenie, czy

prawo do kwatery stałej jest prawem niezbywalnym w rozumieniu art. 33 pkt. 6 k.r. i o., na co wskazywał pozwany, bowiem tylko w takim przypadku stanowiłoby ono osobisty majątek małżonka będącego żołnierzem i nie wchodziłoby w skład majątku wspólnego. Przedstawiono dalej, że za prawa niezbywalne w rozumieniu tego przepisu należy uznać tylko te prawa, które są ściśle związane z osobą uprawnionego małżonka i nie wchodzi w skład spadku po nim. Wszystkie inne prawa też niezbywalne, ale niegasnące wraz ze śmiercią uprawnionego mogą wchodzić w skład majątku wspólnego. Jak wynika z przepisów u.z.S.Z.R.P. dotyczących losu prawa do kwatery stałej, po śmierci żołnierza, któremu ją przydzielono, prawo to nie wygasa wraz ze śmiercią żołnierza. Poza tym jak wskazano wyżej prawo do zamieszkiwania w kwaterze przysługuje niewątpliwie obojgu małżonkom, a zatem prawo do kwatery stałej nie jest prawem niezbywalnym w rozumieniu art. 33 pkt. 6 k.r. i o., a skoro tak, to zgodnie z ogólną zasadą przewidzianą w art. 32 § 1 k.r. i o., jeżeli zostało nabyte w trakcie trwania wspólności ustawowej stanowi dorobek małżonków podobnie jak prawo najmu, czy spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego, od których nie różni się istotny sposób (powołano wyrok Sądu Najwyższego z dnia 04 kwietnia 2012 roku I CSK 8/12 z uzasadnieniem).

Reasumując Sąd pierwszej instancji stwierdził, że skoro lokal mieszkalny położony w E.przy ul. (...)został przyznany M. K. (1)decyzją przydziału kwatery stałej nr (...)z dnia 15 marca 1988 roku w czasie trwania małżeństwa z powódką J. K., to prawo to weszło do majątku wspólnego stron, a tym samym uzasadnia to stwierdzenie, że J. K.ma uprawnienie do zajmowania kwatery stałej stanowiącej lokal mieszkalny położony w E.przy ul. (...)przydzielonej na podstawie decyzji nr (...) z dnia 15 marca 1988 roku.

Jako podstawę orzeczenia o kosztach procesu powołano art. 98 § 1 k.p.c. oraz przepisy regulujące wysokość opłat za czynności radców prawnych.

W apelacji od powyższego wyroku pozwana (...) w W.zaskarżyła orzeczenie w całości, zarzucając:

- naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przepisów ustawy z dnia 20 maja 1976 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych (Dz. U. z 1976 roku Nr 19 poz. 121) obowiązującej w marcu 1988 roku, tj. w dacie wydania decyzji o przydziale kwatery stałej, oraz przepisów ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity Dz. U. z 2002 roku Nr 42 poz. 368) w wersji obowiązującej w styczniu 2002 roku, tj. dacie rozvodu powódki, jak również w wersji obowiązującej obecnie, co skutkowało przyjęciem, że powódka J. K.jest uprawniona do zajmowania kwatery stałej stanowiącej lokal mieszkalny położony w E.przy ul. (...), podczas gdy właściwa wykładnia tych przepisów prowadzi do wniosku, że ani na podstawie decyzji nr (...) z dnia 15 marca 1988 r., ani na podstawie żadnego z przepisów powołanych ustaw takiego uprawnienia nie posiada;

- naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędne powołanie się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2009 r. sygn. akt III CZP 96/2009 – dotyczące możliwości eksmisji byłego małżonka na podstawie art. 58 § 2 k.r. i o. oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2006 r. sygn. akt III CZP 131/2006 – dotyczącą dopuszczalności drogi sądowej w sprawie z powództwa żołnierza zawodowego przeciwko rozwiedzionemu małżonkowi o opróżnienie lokalu, gdyż nie odnoszą się do stanu faktycznego przedmiotowej sprawy, podczas gdy w sprawie powinny mieć zastosowanie uchwała Sądu Najwyższego wydana w składzie siedmiu sędziów, posiadająca moc zasady prawnej, z dnia 16 listopada 1979 r. sygn. III CZP 48/79, wskazująca, że prawo do zajmowania kwatery stałej ma charakter stosunku administracyjnoprawnego związanego ze stosunkiem zawodowej służby wojskowej i tego rodzaju stosunek nie rozciąga się na małżonka żołnierza zawodowego, pozostającego z żołnierzem zawodowym we wspólnym gospodarstwie domowym, którego uwzględnia się przy ustalaniu przysługującej powierzchni mieszkalnej osobnej kwatery stałej oraz wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 01 lutego 2011 r. sygn. akt I OSK 1590/10, wskazujący, że fakt wymienienia małżonka w decyzji przydziałowej oraz fakt zamieszkiwania w kwaterze do momentu rozvodu nie powodują wejścia rozwiedzionego małżonka w prawa osoby, której przydzielono kwaterę stałą;

- naruszenie przepisów prawa materialnego art. 33 k.r. i o. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, podczas gdy Sąd pierwszej instancji na tle konkretnego stanu faktycznego powinien przyjąć, że prawo do korzystania z kwatery stałej nie stanowi składnika majątku wspólnego byłych małżonków.

W związku z tak z sformułowanymi zarzutami skarżąca domagała się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa oraz zasądzenia od powódki na rzecz pozwanej kosztów procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu apelacji podnoszono między innymi, że w myśl art. 8 ustawy z 1976 roku osobna kwatery stała jest przeznaczona na zakwaterowanie żołnierza zawodowego i jego rodziny, a zgodnie art. 12 tej ustawy w razie śmierci żołnierza prawo do zajmowania kwatery stałej nabywali wspólnie zamieszkali w kwaterze z żołnierzem, emerytem lub rencistą, w dniu jego śmierci członkowie rodziny uprawnieni do wojskowej renty rodzinnej, przy czym prawo to przysługiwało im na czas posiadania uprawnień do tej renty. Wywodząco dalej, że ustawa jasno określa, że małżonek żołnierza nie staje się z mocy prawa osobą współuprawnioną do kwatery stałej, co potwierdza wskazana uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 1979 r. Stąd decyzja przydzielająca M. K. (1) kwaterę stałą skierowana była wyłącznie do niego, prawo do zajmowania kwatery miało charakter stosunku administracyjnoprawnego związanego ze stosunkiem zawodowej służby wojskowej małżonka powódki, a fakt wymienienia decyzji małżonka przy ustaleniu powierzchni mieszkalnej, nie może skutkować uznaniem, że przysługuje mu samoistne, a nie pochodne uprawnienie do zajmowania kwatery. Wskazywano także, że prawo do kwatery stałej jest prawem niezbywalnym w rozumieniu art. 33 pkt 6 k.r. i o., nie może zostać przeniesione na inną osobę w drodze czynności prawnej i z uwagi na stosunek służbowy żołnierza zawodowego jest ściśle związane z jego osobą, podobnie jak prawo do lokalu służbowego, odwołując się do regulacji określających sposób powstania tego prawa. Zawracano ponadto uwagę na odmienne określenia osób uprawnionych używane przez ustawodawcę w przepisach ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych RP.

W odpowiedzi na apelację powódka J. K. wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów procesu za drugą instancję.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja uzasadniała uchylenie zaskarżonego wyroku, jakkolwiek nie wszystkie zarzuty w niej zawarte podzielono.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że pomimo prawidłowego określenia strony pozwanej w pozwie i odpowiedzi na pozew w zaskarżonym wyroku Sąd Rejonowy niewłaściwie wskazał, że stroną pozwaną jest „Skarb Państwa (...)w W.”. Zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity Dz. U. z 2010 roku nr 206 poz. 1367 ze zm. – dalej określanej jako „ustawa z 1995 roku z.S.Z.R.P.”) Wojskowa Agencja Mieszkaniowa jest osobą prawną, a więc nie jest jednostką organizacyjną Skarbu Państwa i ma samodzielnie zdolność prawną, zdolność do czynności prawnych oraz zdolność sądową i zdolność procesową. Stroną pozwaną w sprawie – zgodnie też z prawidłowymi określeniami używanymi przez strony procesu – jest (...) w W.i takim określeniem powinien posługiwać się Sąd pierwszej instancji. Z uwagi jednak na uchylenie zaskarżonego wyroku, nie zachodziła potrzeba jego sprostowania we wskazanym zakresie.

Ponadto kwestią badaną przez Sąd Okręgowy z urzędu – poza zarzutami podniesionymi w apelacji – była również dopuszczalność drogi sądowej w przedmiotowym procesie wobec możliwości wystąpienia przesłanki nieważności postępowania określonej w art. 379 pkt 1 k.p.c. Z uregulowań ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P. – podobnie jak wcześniejszej ustawy z dnia 20 maja 1976 r. o zakwaterowaniu sił zbrojnych (tekst jednolity Dz. U. z 1992 roku Nr 5 poz. 19 ze zm. – dalej określanej jako „ustawa z 1976 roku z.S.Z.”) – wynika, że zdecydowana większość decyzji w sprawach zakwaterowania należy do trybu administracyjnoprawnego i następuje w formie decyzji administracyjnej, co w pewnych zakresach dotyczy również kwestii uprawnień innych osób niż żołnierze zawodowi do zajmowania lokali pozostających w zarządzie Wojskowej Agencji Mieszkaniowej.

W doktrynie i orzecznictwie uznaje się obecnie, że dopuszczalność drogi sądowej zależy od treści żądania powoda, tj. od rodzaju zgłoszonego roszczenia i okoliczności faktycznych mających to żądanie uzasadniać. Przedmiotem oceny może być jedynie twierdzenie powoda o istnieniu lub nieistnieniu określonej normy indywidualnej przedstawione sądowi w celu uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia, a droga sądowa zachodzi wówczas, gdy sformułowane przez powoda roszczenia mają cywilnoprawny charakter, jak też w sytuacji, w której wskazane zdarzenia prawne mogą być uznane za źródło stosunków cywilnoprawnych. Badanie drogi sądowej nie może prowadzić do oceny istnienia roszczenia oraz łączącego strony stosunku prawnego, przy czym bez znaczenia dla zagadnienia drogi sądowej jest przesądzenie, że

powoływane przez stronę zdarzenia są fikcyjne lub w rzeczywistości nie rodzą skutków prawnych. Dominuje pogląd, że pojęcie drogi sądowej należy rozumieć szeroko i w zasadzie prawie każde roszczenie procesowe, sformułowane jako żądanie zasądzenia, ustalenia czy ukształtowania stosunku prawnego, niezależnie od jego merytorycznej zasadności, może być zaliczone jako należące do drogi sądowej – pod warunkiem, że dotyczy podmiotów, których pozycja w ramach stosunku prawnego jest równorzędna. Analiza dopuszczalności drogi sądowej odnosi się do przedstawionego stanu faktycznego, z którym powód wiąże swoje roszczenie, przy czym jeśli w świetle twierdzeń powoda pomiędzy nim i stroną przeciwną zaszły zdarzenia, które wyczerpują hipotezę określonej normy cywilnoprawnej, to niezależnie od wyniku procesowej weryfikacji takiego twierdzenia pod kątem zgodności z rzeczywistym stanem faktów i niezależnie od możliwości subsumowania ustalonego stanu faktycznego pod normę prawa cywilnego, uznaje się, że droga sądowa jest dopuszczalna.

Jednocześnie ocena dopuszczalności drogi sądowej dokonywana jest w oderwaniu od sposobu obrony pozwanego czy rodzaju podnoszonych przez niego zarzutów. Wskazuje się, że badanie dopuszczalności drogi sądowej musi być wyraźnie rozdzielone od bezzasadności roszczenia zgłoszonego w pozwie, choćby bezzasadność była widoczna *prima facie* i nie nasuwała żadnych wątpliwości. Posiadanie prawa, którego ochrony żąda powód, jest niezbędne nie do wszczęcia i prowadzenia postępowania, lecz do wygrania procesu. Negatywne przesądzenie tej kwestii należy do problematyki zasadności roszczenia, nie zaś do kwestii dopuszczalności drogi sądowej. Stąd stwierdzenie bezzasadności roszczenia powoda nie może oznaczać dyskwalifikacji sprawy jako sprawy cywilnej ani jej odrzucenia na podstawie art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c. (tak też Tadeusz Zembrzuski – Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego do art. 2 k.p.c., System Informacji Prawnej Lex / Lex Omega 48/2013).

Przy rozróżnianiu kryteriów sprawy cywilnej w orzecznictwie Sądu Najwyższego akcentuje się, że konstrukcja prawna sprawy cywilnej oparta jest na kryterium materialnoprawnym, tj. charakteru danego stosunku prawnego i na kryterium formalnym, wyrażającym się w przekazaniu określonej sprawy do zakresu działania sądów powszechnych. W sensie materialnoprawnym sprawami cywilnymi są sprawy, w których ochrona prawna jest przewidziana ze względu na stan prawny oraz prawa i obowiązki podmiotów stosunków prawnych o charakterze równorzędnym. Jeżeli źródłem roszczenia jest stosunek administracyjnoprawny, to sprawa nie ma charakteru cywilnego według kryterium materialnoprawnego, choć może podlegać rozpoznaniu na podstawie k.p.c. Przesądającym elementem wskazującym na stosunek administracyjnoprawny jest występowanie organu państwowego lub społecznego wobec innego uczestnika z pozycji wykonywania władzy zwierzchniej w ramach zarządzającej działalności Państwa. Jednocześnie zwraca się także uwagę, że może się zdarzyć, że sprawa przedstawiona do rozstrzygnięcia przez sąd powszechny nie jest sprawą cywilną ani w ujęciu materialnym, ani formalnym, ani też nie jest sprawą toczącą się według przepisów kodeksu postępowania karnego, ale jednocześnie ustawa nie zastrzega dla jej rozpoznania właściwości sądu administracyjnego; wówczas, zgodnie z art. 177 Konstytucji RP, sprawę tę - mimo niedostatków unormowań prawnoprocesowych - rozpoznaje sąd powszechny w postępowaniu cywilnym. W takiej sprawie "nie cywilnej" z natury lub z woli ustawodawcy, ale nie będącej także sprawą karną, poszczególne instytucje procesu cywilnego są, w zależności od przedmiotu i charakteru żądania oraz konfiguracji podmiotowej, stosowane wprost, inne odpowiednio, a jeszcze inne przy wykorzystaniu analogii (tak: w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 04 kwietnia 2003 r. sygn. III CZP 11/03, LEX nr 78812, oraz w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2008 r. sygn. II CSK 646/07, LEX nr 627208).

Z tych przyczyn z uwagi na treść żądania zmierzającą do ustalenia uprawnienia powódki do zajmowania lokalu mieszkalnego oraz okoliczności faktyczne podnoszone pozwie, odwołujące się do nabycia takiego uprawnienia wskutek łączącej byłych małżonków wspólności majątkowej, podczas której doszło do nabycia uprawnienia w trybie przydziału kwatery stałej, brak było podstaw do uznania, że w sprawie zachodzi niedopuszczalność drogi sądowej jako podstawa do odrzucenia pozwu a *limine*, choć charakter stosunku, którego ustalenia dochodzi powódka, i jego ostateczna kwalifikacja są niejednoznaczne, co wymaga uwagi Sądu pierwszej instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy z przyczyn przedstawionych poniżej.

Nie można wprawdzie podzielić zarzutu apelacji, że naruszenie prawa materialnego miałyby polegać na błędnym odwołaniu się do orzecznictwa Sądu Najwyższego, gdyż odwołanie takie – nawet gdy, jak w tej sprawie, sprowadza się

w przeważającym stopniu do powtórzenia w treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w powołanych sprawach – ma tylko walor pomocniczy przy dokonywaniu wykładni przepisów i nie jest obowiązującym prawem, które może zostać naruszone. Natomiast poglądy wyrażone przez składy Sądu Najwyższego mogą być podzielane przez sąd orzekający (lub nie) jedynie w charakterze wsparcia prezentowanego stanowiska i subsumpcji stanu faktycznego pod daną normę prawną.

Niemniej apelacja słusznie podważyła zaskarżone rozstrzygnięcie, odwołując się do naruszenia prawa materialnego, w tym znaczeniu, że – jak wprost wynika ze sformułowania zaskarżonego orzeczenia – Sąd Rejonowy ustalił po stronie powódki prawo do zajmowania „kwatery stałej”, zupełnie nie rozróżniając także w treści prezentowanego stanowiska pojęć „kwatery stała” – „lokal mieszkalny”, a ponadto bez jakiegokolwiek wskazania, czy w ocenie Sądu Rejonowego uprawnienie to ma charakter stały, czy też limitowany i ewentualnie do kiedy.

Tymczasem obowiązująca obecnie (choć z treści uzasadnienia Sądu Rejonowego nie wynika ostatecznie, czy, w jakiej wersji i na jaką datę przepisy tej ustawy zastosował) ustawa z 1995 roku o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w definicjach zawartych w art. 1 ust. 1 pkt 1 a oraz w art. 1 a ust. 1 pkt 1, 2, 5, 6, wyraźnie wskazuje, że zakwaterowanie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej polega na stałym, tymczasowym lub przejściowym rozmieszczeniu żołnierzy i innych osób określonych w ustawie oraz rozróżnia pojęcia:

„lokalu mieszkalnego” – którym jest samodzielny lokal mieszkalny w rozumieniu ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, będący w dyspozycji Wojskowej Agencji Mieszkaniowej, stanowiący własność Skarbu Państwa, przekazany Agencji przez Ministra Obrony Narodowej, lokal mieszkalny pozyskany od spółdzielni mieszkaniowej i towarzystwa budownictwa społecznego oraz lokal mieszkalny pozyskany w drodze umowy najmu, leasingu, darowizny albo innej umowy cywilnoprawnej, spadku albo zapisu;

„kwatery” – przez co należy rozumieć lokal mieszkalny przeznaczony do zakwaterowania żołnierza zawodowego i ujęty w wykazie kwater;

„zamieszkiwania” – to jest przebywania i korzystania z lokalu mieszkalnego;

oraz „zajmowania lokalu” – przez co należy rozumieć posiadanie tytułu prawnego do lokalu mieszkalnego ustanowionego w drodze decyzji administracyjnej albo umowy najmu albo umowy użyczenia.

Adekwatnie do tych definicji w orzecznictwie sądów administracyjnych (porównaj wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 07 marca 2001 r. sygn. I SA 2309/99, LEX nr 53786, oraz z dnia 16 grudnia 1998 r. sygn. I SA 732/98, LEX nr 45858) podkreśla się, że „kwaterą” jest lokal zasiedlony przez osoby uprawnione w art. 24 ust. 1 w zw. z art. 22 ust. 1 i 3 oraz art. 23 ust. 1 i 2 ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P., tj. żołnierzy zawodowych, co obejmuje również emerytów i rencistów wojskowych, natomiast „lokalami mieszkalnymi” są te lokale, które zasiedlają inne osoby niż określone w art. 24 ust. 1 ustawy (żołnierze zawodowi), a poszczególne regulacje ustawy mają zastosowanie albo do kwater, albo do lokali mieszkalnych. Przy tym „kwatery”, będąc zasiedlona przez żołnierza zawodowego, ma szczególny status i podlega innej niż lokale mieszkalne regulacji prawnej.

Ferując zaskarżone rozstrzygnięcie Sąd Rejonowy nie przydał żadnej wagi temu rozróżnieniu, ustalając po stronie powódki „uprawnienie do zajmowania kwatery stałej” w sytuacji, gdy w sposób oczywisty nie jest ona i nigdy nie była żołnierzem zawodowym. Już to sformułowanie orzeczenia świadczyło o nierozpoznanu istoty sprawy, skoro po stronie powódki jako osoby niebędącej żołnierzem zawodowym – zgodnie z powołanymi powyżej definicjami ustawowymi – nie może istnieć samodzielne prawo do „kwatery stałej”, zastrzeżone wyłącznie dla zakwaterowania żołnierza zawodowego, posiadające szczególny status i podlegające innej regulacji prawnej, w tym rozdysponowaniu w trybie administracyjnoprawnym poprzez przydział kwatery na rzecz żołnierza zawodowego (art. 21 ust. 1 i 2 ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P.).

Wprawdzie też Sąd pierwszej instancji w prowadzonym wywodzie odwołuje się do przepisów ustaw z 1976 roku i z 1995 roku regulujących zakwaterowanie Sił Zbrojnych, w sprawie nie poczyniono jednak ustaleń faktycznych, w tym

postępowania dowodowego stanowiącego dla takich ustaleń podstawę, ani też nie przedstawiono oceny dotyczącej faktycznego statusu lokalu i uprawnień przewidzianych w ustawach dla małżonków i byłych małżonków żołnierzy zawodowych, podlegających zresztą zmianom w różnych okresach obowiązywania obu ustaw, jak też ich ewentualnego wykorzystania przez powódkę.

W sprawie ustalono bowiem wprawdzie datę zawarcia i rozwiązania związku małżeńskiego powódki z M. K. (1), datę przydziału kwatery stałej i fakt dalszego zajmowania lokalu przez powódkę. W ocenie Sądu Rejonowego okoliczności te były wystarczające dla rozstrzygnięcia o ustaleniu istnienia uprawnienia powódki do zajmowania „kwatery stałej”, które ma być – w świetle przeprowadzonego wyводу – efektem przydzielenia kwatery stałej w trakcie trwania związku małżeńskiego współmałżonkowi – wówczas żołnierzowi zawodowemu i jego zachowania także po ustaniu wspólności majątkowej. W stanie niniejszej sprawy rozumowanie takie jest nadmiernie uproszczone, choć za podstawę takiej oceny posłużyły pośrednio odwołania do orzecznictwa Sądu Najwyższego, lecz w odmiennych konfiguracjach stron oraz – pomimo pewnych podobieństw – innych stanach faktycznych.

Zwrócić bowiem należy uwagę, że cytowane przez Sąd Rejonowy poglądy wyrażone w orzeczeniach Sądu Najwyższego dotyczyły zasadniczo sytuacji sporu pomiędzy dwojgiem małżonków, z których jednemu jako żołnierzowi zawodowemu przydzielono kwaterę stałą, a małżonek ten nadal pozostawał żołnierzem zawodowym, ewentualnie emerytem wojskowym lub rencistą wojskowym, czyli osobą nadal kontynuującą w świetle ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P. uprawnienie do lokalu (porównaj powołane przez Sąd Rejonowy orzeczenia Sądu Najwyższego: uchwałę z dnia 21 grudnia 2006 r. sygn. III CZP 131/06, LEX nr 204962, postanowienie z dnia 26 listopada 2009 r. sygn. III CZP 96/09, LEX nr 560491 oraz wyrok z dnia 04 kwietnia 2012 r. sygn. I CSK 8/12). W świetle poglądów Sądu Najwyższego wyrażonych w wymienionych orzeczeniach zauważalne jest odejście od stanowiska wyrażanego z kolei w orzeczeniach przywoływanych przez pozwaną Wojskową Agencję Mieszkaniową w apelacji (uchwała Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów z dnia 16 listopada 1979 r., sygn. III CZP 48/79, LEX nr 2460 oraz wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 01 lutego 2011 r. sygn. I OSK 1590/10, LEX nr 964686) i opowiedzenie się zasadniczo za dopuszczalnością drogi sądowej w sprawach pomiędzy byłymi małżonkami, których przedmiotem jest zagadnienie uprawnienia rozwiedzonego małżonka do dalszego zajmowania lokalu przydzielonego żołnierzowi zawodowemu jako kwatera stała, jak też wskazanie, że prawo do korzystania z takiego lokalu stanowi składnik majątku wspólnego małżonków (pogląd aprobowano w doktrynie: Grzegorz Jędrejek „Komentarz do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego” teza VIII. 1.2. do art. 31 k.r. i o., Tomasz Sokołowski „Komentarz do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego” teza 36 do art. 31 k.r. i o. – System Informacji Prawnej Lex /Lex Omega/ 48/2013). Jednak już w treści uzasadnienia postanowienia z dnia 16 września 2010 r. sygn. III CZP 48/10 (LEX nr 599798) Sąd Najwyższy w pewnej mierze zdystansował się do tej linii orzecznictwa, wskazując że poglądy wyrażone w powołanych orzeczeniach nie powinny być bezkrytycznie zaakceptowane. Oznacza to konieczność każdorazowej samodzielnej oceny przez sąd orzekający z uwzględnieniem konkretnych okoliczności danego stanu.

Tymczasem w przedmiotowej sprawie spór prowadzony jest pomiędzy powódką jako byłą żoną żołnierza zawodowego a (...), której zadaniem jest wykonywanie w imieniu Skarbu Państwa i na jego rzecz prawa własności i innych praw rzeczowych do nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa m.in. wykorzystywanych do zakwaterowania żołnierzy zawodowych (art. 14 ust. 1 ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P.), a jak wynika z ustaleń – choć nieprecyzyjnych – były małżonek powódki M. K. (1), który był w przeszłości żołnierzem zawodowym i któremu przydzielono kwaterę stałą, zmarł.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku – abstrahując od omówionej powyżej wadliwości orzeczenia o uprawnieniu powódki do zajmowania „kwatery stałej” – nie przedstawiono, jak zdaniem Sądu Rejonowego kształtuje się ustalone uprawnienie w aspekcie zmieniających się unormowań ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P. regulujących uprawnienia do dalszego zajmowania lokali mieszkalnych przez rozwiedzonego małżonka oraz relacji, do której wersji ustawy z różnych przyznawanych w różnych okresach uprawnień byłemu małżonkowi żołnierza zawodowego się odnosi. Co więcej Sąd Rejonowy w istocie nie rozważał stanu sprawy na tle tych uregulowań, poprzestając na stwierdzeniu, że uprawnienie weszło w skład majątku wspólnego i stąd nadal miałyby być kontynuowane.

Uproszczenie zastosowanego rozumowania uwypuklają poczynione w ustaleniach faktycznych, ale nieskonkretyzowane co do dat i bliższych szczegółów uwagi, że już na datę rozwodu M. K. (2) nie był żołnierzem zawodowym, lecz rencistą. Nie ustalono, o jakim statusie: czy był rencistą wojskowym, a w związku z tym w świetle uregulowań ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P., czy nadal zachował uprawnienie do lokalu (prawo do kwatery stałej związane jest przecież zawsze ściśle z pełnieniem czynnej służby wojskowej zawodowej). W aktach przewijają się także informacje, że jeszcze przed orzeczeniem rozwodu M. K. (1) został prawomocnie skazany za popełnienie przestępstwa i następnie odbywał karę pozbawienia wolności, co w świetle np. art. 23 ust. 9 ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P. stanowi podstawę utraty uprawnień do lokalu w przypadku wydalenia z czynnej służby wojskowej. Co więcej wskazuje się także, że po rozwodzie M. K. (1) zamieszkiwał w lokalu jedynie przez pewien czas, następnie przeprowadził się do Ł., zawarł nowy związek małżeński i zmarł w 2012 roku.

Okoliczności te wymagają wyjaśnienia i oceny co do pierwszej kolejności statusu samego zmarłego, statusu lokalu wymienionego w pozwie, ale też podstawy zajmowania lokalu w Ł., czy M. K. (1) zachował uprawnienia do lokalu, czy lokal w Ł. nie był ewentualnie lokalem, do którego uprawnienie zamieniono w ramach uprawnień wynikających z ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P. W sprawie nie wyjaśniono w ogóle, czy byli małżonkowie, w tym powódka, nie wykorzystali uprawnień przyznawanych ustawą z 1995 roku z.S.Z.R.P., a w związku z brakiem takich ustaleń, nie ma też podstaw do samodzielnej oceny wskazywanych zagadnień przez Sąd odwoławczy. Należy zwrócić uwagę, że zachowanie uprawnień kwaterunkowych przez osobę, której przydzielono lokal jako kwaterę stałą, ze względu na wskazany powyżej szczególnie cel i status takiego lokalu nie może zdaniem Sądu Okręgowego pozostawać w oderwaniu przy ocenie sytuacji byłego małżonka ze względu na cel kwatery, zwłaszcza że co do innych osób niż żołnierze zawodowi można rozważać tylko i wyłącznie uprawnienia do zajmowania lokalu mieszkalnego, a nie kwatery – jak uczynił to Sąd Rejonowy. Zaakcentować tu należy również, że zasadniczo prawo do kwatery czy lokalu mieszkalnego uzyskane w ramach ustaw z 1976 czy 1995 roku było prawem ograniczonym w czasie z uwagi na specyficzny cel regulacji (zakwaterowanie sił zbrojnych), a przy kolejnych zmianach ustawy z 1995 roku z.S.Z.R.P. wprowadzono przepisy normujące prawa rozwiedzonego małżonka do lokalu mające jednoznaczny cel ochronny, ale też z dostosowaniem do specyficznego celu zakwaterowania. Z uregulowań tych wynika, że ochrona ta była jednak zasadniczo również ograniczona w czasie, czego wyrazem są na przykład obecnie obowiązujące przepisy art. 29 – 29 b, art. 41 i art. 41 a ustawy.

W tym aspekcie przy koncepcji prezentowanej przez Sąd Rejonowy może bowiem powstać ponadto pytanie, czy ustalając uprawnienie do zajmowania kwatery stałej po stronie powódki wywodzone z prawa nabytego w trakcie trwania wspólności majątkowej z żołnierzem zawodowym, po śmierci rozwiedzonego małżonka powódka zachowała to prawo samodzielnie, czy też w udziale i jakim, czy uprawnienie to jest nieograniczone w czasie i z jakimi ewentualnie zdarzeniami można by wiązać jego wygaśnięcie, co jest istotne w świetle analizowanego celu ustaw o zakwaterowaniu sił zbrojnych.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Okręgowy uznał, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, a postępowanie wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości pod kątem omówionych powyżej zagadnień. Uzasadniało to uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.

W toku ponownego rozpoznania sprawy, wykorzystując inicjatywę dowodową stron, Sąd Rejonowy poczyni ustalenia co do statusu M. K. (1) i zachowania uprawnień do lokalu na dzień ustania wspólności majątkowej oraz w okresie późniejszym, jak też na datę zgonu, podstaw dla zajmowania lokalu położonego w Ł., ewentualnego wykorzystania przez rozwiedzionych małżonków uprawnień przewidzianych w ustawie z 1995 roku z.S.Z.R.P. co do lokalu i wydawanych do lokalu decyzji czy podejmowanych czynności przez wojskowe organy kwaterunkowe. Pomocnymi w tych ustaleniach mogą być akta lokalu czy też akta służbowe dotyczące żołnierza M. K. (1), jak też ewentualne wnioski dowodowe zgłoszone przez strony w ramach ciężaru z art. 6 k.c. Nadal także aktualna może okazać się konieczność oceny w świetle tak zebranego materiału dowodowego i poczynionych ustaleń oraz uregulowań prawnych,

czy powódka posiada interes prawny w żądaniu ustalenia i czy może go realizować w postępowaniu sądowym, a nie w ramach szczególnych uprawnień przewidzianych w ustawie z 1995 roku z.S.Z.R.P.